

Geografia turystyki – podręcznik
[Tourism Geography – Text book]
A. J. Aleksandrowa, red. [ed]

Wydawnictwo „Knorus”, Moskwa 2008, 592 ss. [pp.]

Podręcznik *Geografia turystyki* jest publikacją zbiorową pod redakcją doktora nauk geograficznych prof. A. Aleksandrowej, która jest jednocześnie autorką kilku rozdziałów publikacji. W zespole autor-skim możemy odnaleźć nazwiska takich specjalistów z zakresu geografii turystyki, jak: S. Liszewski, I. Wagner czy S. Erdavletov, których rozważania wykorzystano przy charakterystykach rozwoju dyscypliny w poszczególnych państwach.

Opracowanie składa się z trzech odrębnych tematycznie części, w których zamieszczono czterdzieści rozdziałów. Zakończeniem każdego rozdziału jest zestaw liczący od kilku do kilkunastu pytań kontrolnych oraz rekomendowana literatura. Łącznie książka liczy 592 strony tekstu, w których zawarte są 54 tabele i 73 rysunki. Spis zalecanej literatury jest dość obszerny, bowiem liczy 255 pozycji zagranicznych i rosyjskojęzycznych.

Część pierwsza – „Teoria i metodologia geografii turystyki” – składa się z pięciu rozdziałów podejmujących tematykę związaną zarówno z historią rozwoju tej dyscypliny wiedzy, jak i zagadnienia przedstawiające najnowsze podejścia badawcze stosowane w geografii turystyki (turystyki)¹.

Rozdział pierwszy poświęcony został geografii turystyki jako dyscyplinie naukowej będącej częścią geografii ogólnej oraz jej związkom z innymi dzie-

The text book entitled ‘*Tourism Geography*’ is a collective publication under the editorship of Prof. Aleksandrova, who herself is the author of some of its chapters. The team of co-authors includes such tourism geography specialists as Liszewski, Wagner and Erdavletov, and their contributions were used to describe the development of this discipline in individual countries.

The book consists of 14 chapters in three separate parts. Each chapter ends with several test questions and recommended literature. It is 592 pages long and includes 54 tables and 73 figures. The recommended literature list is long as it includes 255 titles both foreign and Russian.

The first part – ‘*The Theory and Methodology of Tourism Geography*’ – consists of five chapters discussing both the history and the latest research trends in tourism geography.

Chapter One is devoted to tourism geography as a discipline and a part of geography in a wider sense, as well as to its links to other disciplines and practical human activity. The chapter presents and discusses the basic terminology used in tourism geography and the relationship between concepts such as leisure, recreation and tourism. This is important because

dzinami wiedzy, a także aktywnościami człowieka o charakterze praktycznym. W rozdziale tym przedstawione i omówione zostały także podstawowe terminy stosowane w geografii turystyki oraz zależności między takimi pojęciami, jak: czas wolny, rekreacja i turystyka. Jest to o tyle ważne, że w światowej geografii turystyki nadal trwają dyskusje dotyczące zakresu pojęciowego tych sformułowań.

Kolejny, drugi rozdział poświęcono historii rozwoju omawianej dyscypliny i wyróżniono w nim okresy: początek badań geograficznych nad turystyką (przełom XIX i XX w.), ustanowienie geografii turystyki (początek XX w.), przedwojenny okres rozwoju geografii turystyki (obejmujący lata 30. XX w.), okres II wojny światowej, powojenny okres rozwoju (do lat 60. XX w.), rozkwit (od początku lat 60. XX w.). W rozdziale tym omówiono także powszechnie znane i wykorzystywane, najnowsze osiągnięcia teoretyczne związane z omawianą dyscypliną. Znalazły się w nim m.in. teorie Miosseca, Butlera, Gormsena czy Oppermana. Zakończeniem rozdziału jest przedstawienie dorobku rosyjskiej geografii w zakresie turystyki, gdzie przywołano i omówiono m.in. znaną koncepcję terytorialnego systemu rekreacyjnego V. C. Preobrażeńskiego.

Bardzo obszerny rozdział trzeci poświęcony został rozwojowi nowej geografii turystyki w Rosji XXI w. w kontekście zmian zachodzących w światowej gospodarce turystycznej. Dużo uwagi poświęcono tu przestrzennej polaryzacji światowego rynku turystycznego. Szczegółowe zagadnienia poruszane w rozdziale dotyczą m.in. miejsca turystyki w społecznym podziale pracy oraz ewolucji rynku turystycznego związanej z cyklicznym rozwojem turystyki światowej. Omawiane zagadnienia dotyczą także historii rozwoju przemysłu i produktu turystycznego oraz kanałów jego dystrybucji. Ważną częścią rozdziału jest bardzo szeroko omówione zagadnienie klastrów turystycznych będących przejawem terytorialnej integracji produktów turystycznych. To stosunkowo nowe w teorii turystyki zagadnienie przedstawiono z wykorzystaniem klasycznych opracowań dotyczących tematu autorstwa M. Portera. W rozdziale zamieszczono liczne informacje dodatkowe (studia przypadków), uatrakcyjniające merytorycznie zamieszczone w nim treści, dotyczące m.in. rozwoju wybranych produktów turystycznych, touroperatorów czy linii lotniczych.

Metodologii i metodyce badań geograficzno-turystycznych poświęcono rozdział czwarty. Przedstawiono w nim wiele metod wykorzystywanych w geografii turystyki, takich jak: metody oceny (bonitacja punktowa, pojemność i chłonność tury-

in world tourism geography there is still debate on the semantic range of these terms.

Chapter Two is devoted to the history of tourism geography development. The following periods are identified: early geographical study of tourism (the turn of the 20th century), the establishment of tourism geography (early 20th c.), the pre-war period (including the 1930s), World War II, the post-war period (until the 1960s) and rapid growth (from the early 1960s). The authors also discuss the most commonly known and applied theories including those by Miossec, Butler, Gormsen and Opperman. The chapter ends with a presentation of the achievements of Russian tourism geography including the well-known concept of the territorial recreational system by Preobrazensky.

The vast Chapter Three is devoted to the development of the new tourism geography in Russia in the 21st c., in the context of the changes occurring in the global tourist economy. Particular attention is paid to the spatial polarization of the world tourist market. Individual issues discussed in this chapter concern the place of tourism in the distribution of work in society, the evolution of the tourism market related to the cyclical development of global tourism, as well as the history of the tourism industry, product development and channels of distribution. An important part is an in-depth discussion of tourism clusters, a mark of the territorial integration of tourism products. This issue, relatively new in the theory of tourism, is presented on the basis of the classic work on the subject by Porter. The chapter includes a lot of additional information (case studies) which make the content more attractive and concerns the development of selected tourism products, tour operators and airlines.

Chapter Four is devoted to methodology, presenting a number of the methods used in tourism geography such as evaluation (ranking, assessing tourism capacity and the 'absorptiveness' of a destination), survey methods (questionnaires and methods of preparation, statistical and economic reports), classification methods (international classification according to development of cross-border tourism), establishing typologies (functional, a typology of recreational systems, an international tourism typology), and cartographic methods (categorisation of tourism maps). In most cases the methods described

styczna), metody wywiadu (ankieta i sposoby jej opracowania, sprawozdania statystyczno-ekonomiczne), metody klasyfikacji (klasyfikacja państw ze względu na rozwój turystyki zagranicznej), typologii (funkcjonalna, typologia terytorialnych systemów rekreacyjnych, turystyczna typologia państw świata), metody kartograficzne (klasyfikacja map turystycznych). O ile w większości przypadków charakteryzowane metody zostały poparte konkretnymi przykładami zastosowania, to w części prezentującej metody kartograficzne nie pojawił się ani jeden (!?) przykład ich wykorzystania.

Turystyka jako zjawisko jest przedmiotem badań wielu dyscyplin wiedzy, dlatego w rozdziale piątym znalazły się zagadnienia związane z podejściami badawczymi nauk zajmujących się tym zagadnieniem. W ramach „socjologizacji” i „humanizacji” omówiono m.in. następujące zagadnienia: turystyka – fenomen społeczno-kulturowy, przeciwieństwo turysta-podróżny w aspekcie rekreacyjno-poznawczym, „romantyczne” i zespołowe modele zachowań i percepcji, odświętny, rytualny i zabawowy element w podróżach i turystyce, motyw ucieczki – kompensacyjna funkcja turystyki, problemy różnic społecznych w turystyce, formowanie modeli percepcji: potrzeba symboli – manipulacja i prestiż, turystyka jako przemysł. Z zakresu „ekonomizacji” zasygnalizowano zagadnienia związane z: ogólnym pojęciem rynku turystycznego, modelem zachowań konsumentów na rynku turystycznym, równowagą rynku turystycznego, turystyką w kontekście równowagi ogólnoeconomicznej. „Ekologizacja” turystyki w rozumieniu Autorów ogranicza się jedynie do analizy wykorzystania w turystyce obszarów chronionych, co z pewnością nie wyczerpuje merytorycznie zagadnienia.

Część druga podręcznika dotyczy zagadnień związanych z rozwojem turystyki² w różnych częściach świata.

W rozdziale szóstym ogólnie omówiono geograficzne aspekty turystyki. Rozdziały siódmy i ósmy poświęcone zostały turystyce w wybranych krajach „centrum” (USA, Wielka Brytania, Francja, Japonia) oraz „półperyferii” (Polska, Czechy, Białoruś, Federacja Rosyjska, Kazachstan, Chiny). Literatura, na podstawie której powstał podręcznik dotyczący Polski, obejmuje m.in. publikacje T. Lijewskiego, S. Liszewskiego, A. Matczaka czy O. Rogalewskiego. Szczegółowe zagadnienia zwarte w poszczególnych podrzdziałach dotyczą w większości: potencjału turystycznego, geografii ruchu turystycznego, regulacji państwowych w zakresie działalności turystycznej i regionów turystycznych, rozwoju

are illustrated with examples, however, the part presenting cartographic methods does not include a single example of how they are used.

Tourism is a subject of study in many disciplines and Chapter Five presents issues connected with different kinds of research approaches. Under 'sociologisation' and 'humanisation', the authors discuss such issues as tourism as a socio-cultural phenomenon; the contrast between the tourist and the traveller in terms of recreation and 'cognition'; 'romantic' and group models of behaviour and perception; festive, ritual and entertainment elements in travel and tourism; the motif of escape – the compensative function of tourism; the problem of social differences in tourism; the formation of models of perception: the need for symbols – manipulation and prestige; tourism as an industry. As regards 'economisation', the following issues are discussed: the general idea of the tourist market, a model of consumer behaviour in the tourism market, the stability of the tourist market, and tourism in the context of the general economic situation. The 'ecologisation' of tourism is limited by the authors to an analysis of the role of protected areas in tourism, which certainly does not cover all aspects of this issue.

The second part of the book is about tourism development in different parts of the world. In Chapter Six there is a general discussion of the geographical aspects of tourism. Chapters Seven and Eight are devoted to tourism in selected 'central' countries (the USA, Great Britain, France, Japan), as well as 'semi-peripheral' ones (Poland, the Czech Republic, Belarus, the Russian Federation, Kazakhstan, China). The reference material for the sub-chapter on Poland includes publications by Lijewski, Liszewski, Matczak, Rogalewski and other authors. Individual issues discussed in the sub-chapters concern tourism potential, the geography of tourism, state tourism regulation and tourism regions, and tourism geography development. Unfortunately, a lack of uniformity in the individual country descriptions makes the material barely comparable.

The third part is devoted to specialised tourism. In six chapters the authors describe the most popular types of tourist activity, illustrating them with numerous case studies of particular forms of tourism.

The whole of Chapter Nine is devoted to urban tourism (it is not quite clear why

geografii turystyki. Niestety brak jednolitości w opisie poszczególnych krajów powoduje, że jest to materiał mało porównywalny.

Część trzecia poświęcona jest turystyce specjalistycznej. W sześciu rozdziałach opisano najpopularniejsze typy aktywności turystycznej, ilustrując je licznymi studiami przypadków przybliżającymi konkretne formy turystyki.

Rozdział dziewiąty w całości poświęcony jest turystyce miejskiej (nie za bardzo wiadomo, dlaczego zaliczonej do turystyki specjalistycznej). Zawarto w nim informacje dotyczące typów, funkcji i współczesnych trendów rozwoju miast jako centrów turystycznych. Interesująca jest charakterystyka tzw. miast globalnych jako centrów turystyki międzynarodowej. W wyróżnionych na podstawie klasyfikacji P. Taylora czterech kategoriach i dwunastu typach znalazło się tylko jedno polskie miasto (Warszawa – kategoria C typ 5), w sąsiedztwie takich ośrodków, jak Bangkok, Montreal, Pekin, Rzym czy Sztokholm.

Turystyka biznesowa jest przedmiotem rozważań zawartych w rozdziale dziesiątym. Omówiono w nim następujące zagadnienia: pojęcie turystyki biznesowej i jej struktura, charakterystyczne cechy organizacji turystyki biznesowej. Osobna część rozdziału poświęcona została charakterystyce turystyki biznesowej w różnych częściach świata.

Jedenasty rozdział w całości podejmuje zagadnienia związane z turystyką wiejską. We wstępie przedstawiono podstawowe podejścia w definiowaniu turystyki wiejskiej zarówno w wąskim, jak i szerokim kontekście pojęcia. W dalszej części przedstawiono różne modele organizacji turystyki wiejskiej w krajach Europy zachodniej oraz zagadnienia rozwoju geografii turystyki wiejskiej w różnych krajach europejskich. Tu Polska została zaliczona do krajów, w których turystyka wiejska na przestrzeni kilkunastu ostatnich lat rozwija się bardzo szybko. Pozostała problematyka rozdziału dotyczy programów i strategii oraz perspektyw rozwoju turystyki na terenach wiejskich.

W rozdziale dwunastym, poświęconym turystyce ekologicznej, główny nacisk położony został na modelowanie i rozwój parków narodowych oraz związane z tym trendy rozwoju w różnych częściach świata. Przedstawiona została także hierarchiczna klasyfikacja aktywności turystycznych o charakterze ekologicznym (typy, klasy, rodzaje, formy) oraz modele rozwoju tej formy turystyki.

Turystyka sportowa jest tematem trzynastego rozdziału, w którym skoncentrowano się głównie na takich aktywnościach, jak: narciarstwo, golf, nurkowanie oraz turystyka ekstremalna. W poszczególnych

it is considered specialised tourism). It contains information on types, functions and contemporary trends in the development of cities as tourism centres. An interesting section is the description of 'global cities' as international tourism centres. Among the four categories and twelve types, established on the basis of Taylor's classification, there is only one Polish city (Warsaw, category C, type 5), alongside such centres as Bangkok, Montreal, Beijing, Rome and Stockholm.

Business tourism is the topic of Chapter Ten which includes issues such as the notion of business tourism and its structure, and typical features of business tourism organization. A separate part is devoted to the description of business tourism in different parts of the world.

Chapter Eleven discusses issues in rural tourism. In the introduction the author presents the main definitions both in narrower and wider perspectives. Further on they present various models of rural tourism organization in western European countries, as well as the development of rural tourism geography in individual European countries. Here, Poland is counted among those countries where rural tourism has been developing very rapidly over recent years. The remaining part of the chapter concerns programmes, strategies and prospects for tourism development in rural areas.

In Chapter Twelve, devoted to ecological tourism, the main focus is on the modelling and development of national parks, and related development trends in different parts of the world. The author also presents a hierarchical classification of ecological tourist activities (types, classes, kinds, forms), as well as models of development of this form of tourism.

Sports tourism is the topic of Chapter Thirteen where the author focuses on activities like skiing, golf, diving and extreme tourism. In individual sub-chapters not only are the essence and type of activities discussed, but also the organization of specialized centres where they are practiced, with their origins and development in different parts of the world. Activities connected with extreme tourism include such forms as mountain biking, canyoning, paragliding, speleology, and kitesurfing.

According to its title, the last chapter should concern pilgrimages and religious tourism. The introduction briefly presents research into pilgrimage and a list of eleven

podrozdziałach omówiono nie tylko istotę i rodzaje aktywności, ale także organizację specjalistycznych ośrodków związanych z ich uprawianiem, historię powstania i rozwój w różnych częściach świata. W grupie aktywności związanych z turystyką ekstremalną pojawiły się m.in.: kolarstwo górskie, kanioning, paralotniarstwo, speleologia, kitesurfing.

Ostatni, czternasty rozdział zgodnie z tytułem powinien dotyczyć pielgrzymowania i turystyki religijnej. We wstępie przedstawiono krótko badania nad fenomenem pielgrzymowania i wymieniono jedenaście światowych makroregionów związanych z pielgrzymowaniem. W drugiej części rozdziału omówiono pielgrzymki w wielkich religiach świata. Niestety, pomimo zapowiedzi, w rozdziale nie znalazły się informacje dotyczące turystyki religijnej, która wg istniejących koncepcji nie może być utożsamiana jedynie z pielgrzymkami.

Ujęcie tematu świadczy o interdyscyplinarnym rozumieniu poruszanej problematyki, co jest zgodne z aktualnymi trendami w pojmowaniu współczesnej turystyki i stanowi niewątpliwy atut podręcznika. Pomimo podręcznikowego charakteru, książka pozwala czytelnikowi na zapoznanie się z oryginalnym podejściem do zjawiska turystyki wśród naukowców rosyjskich, co jest niezwykle ciekawe, szczególnie dla osób zawodowo zajmujących się badaniem tego zjawiska.

Książka napisana zrozumiałym językiem. O ile pod względem zakresu merytorycznego do opracowania nie można mieć większych zastrzeżeń, to trzeba zaznaczyć, że pod względem edytorskim publikacja daleka jest od standardów przyjętych dla nowoczesnych podręczników akademickich. Niskiej jakości papier i opracowanie graficzne powodują, że książka nie zachęca do szczegółowego zapoznania się z jej treścią. Atutem publikacji jest twarda oprawa.

Publikacja jest rekomendowana przez Ministerstwo Edukacji Federacji Rosyjskiej jako podręcznik dla studentów szkół wyższych w specjalności „turyzm”. Polecana jest także pracownikom wszelkiego rodzaju przedsiębiorstw turystycznych, administracji, samorządom.

PRZYPISY

¹ W odróżnieniu od języka polskiego w rosyjskim brak jest rozróżnienia pojęć „turyzm” i „turystyka”.

² Tytuł tej części brzmi „turistskoje stranoviedienije”, co częściowo odpowiada polskiemu pojęciu krajoznawstwa turystycznego w ujęciu naukowym. Jednak z treści zawartych w rozdziałach wynika, że chodzi tu o całokształt zagadnień związanych z turystyką, które w Polsce określane są mianem „turizmu”.

world macro-regions related to it while in the second part the pilgrimages of the main world religions are discussed. Regrettably, the chapter does not include information on religious tourism which, according to existing ideas, must not be identified solely with pilgrimage.

The approach assumed by the authors reflects their interdisciplinary understanding of the issues they discuss complying with current trends in approaching contemporary tourism, and this is a great advantage of the book. Despite its text book character, the publication allows the reader to get acquainted with an original approach to tourism among Russian researchers which is very interesting, especially for those professionally involved.

There should be no major reservations as far as the factual content of the book is concerned, however, in editing terms it is far below the standards accepted for modern student text books. The low quality of paper and graphic design do not encourage a reader to work through it thoroughly. It is written in comprehensible language though and an unquestionable advantage is the hard cover.

The publication can also be recommended to those working in any kind of tourism company, and national and local government. It is recommended by the Ministry of Education in the Russian Federation as a text book for university students specialising in tourism.

FOOTNOTES

¹ In Russian, unlike in Polish, there is a single term for tourism.

² The title of this part is “turistskoje stranoviedienije”, which partly corresponds to the Polish academic notion of tourism. However, the contents of the chapters suggests that the author generally means all aspects of tourism.

Bogdan Włodarczyk

Instytut Geografii Miast i Turyzmu
Uniwersytet Łódzki
90-142 Łódź, ul. Kopcińskiego 31